

په وسله واله شخړه کې د ملګرو کسانو ساتنه:

د عبادت ځايونو، ديني مشرانو او عبادت کونکو په وړاندې بريدونه

په وسله واله شخړه کې د ملګرو کسانو د ساتنې دغه ځانګړی راپور چې عنوان يې د عبادت ځايونو، ديني مشرانو او عبادت کونکو په وړاندې بريدونه دي د عبادت ځايونو، ديني مشرانو او عبادت کونکو په وړاندې د بريدونو په هکله يو خواشينونکی زياتوالی مستندوي، په خاص ډول هغه بريدونه چې موخه يې د شيعه مسلمانانو په نښه کول دي. دولت ضد عناصر د نږدې ټولو بريدونو مسول دي.

د ۲۰۱۶ کال د جنوري د لومړۍ نيټې راهيسې،^۱ په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د مرستندويه پلاوي يوناما د دولت ضد عناصرو له خوا د عبادت ځايونو او هغو کسانو په وړاندې چې د عبادت خپل د مذهبي حقونه او مناسک ترسره کوي، د هدي وژنو، تښتونو او د ديني علماوو او ديني مشرانو په وړاندې د ګواښلو ۵۱ پيښې مستندې کړې دي. د دغو پيښو په نتيجه کې ټولټال ۸۵۰ تلفات اوښتي، (۲۷۳ مړينې او ۵۷۷ ټپې کيدنې)،^۲ دا د داسې پيښو په نتيجه کې د ملګرو ملتونو په برخه کې نږدې دوه برابره زياتوالی ښيي کوم چې د ۲۰۰۹-۲۰۱۵ کلونو^۳ ترمنځ ټولو اوو کلونو په موده کې ریکارډ شوي. د ديني مشرانو او جوماتونو په وړاندې د مستقيمو بريدونو سربيره، په ۲۰۱۶ او ۲۰۱۷ کلونو کې د شخړې ښکيلو خواوو په زياتيدونکي ډول هغه انفرادي کسان چې په جوماتونو او نورو مذهبي ځايونو کې د عبادت په حال کې وو او په چا چې د پوځي موخو ګمان کيده په نښه کړي چې په نتيجه کې يې ۲۸ کسان وژل شوي او له ۱۵ څخه زيات ټپيان شويدي.

د داسې بريدونو غير اخلاقي وحشت د بشري ارزښت يو ډارونکی انځور وړاندې کوي. په دې نږدو کې، د ۲۰۱۷ کال د اکتوبر په ۲۰، يوه ځانمرګي بريدګر په کابل ښار کې د شيعه ګانو د امام زمان د جومات د ښځينه وو عبادت کونکو د جومات په برخه يو لاسي بم وروچاوه او خپل ځانمرګی واسکت يې د عبادت کونکو په دوهم قطار کې وچاوه چې په نتيجه کې يې ۶۹ عبادت کونکي ووژل شول او د ښځو او ماشومانو په ګډون يې نور ۶۰ تنه ټپيان کړل. داعش^۴ د پيښې مسوليت ومانه.

د اربعين د لمانځونې د مخه کوم چې د دې اوني په وروستيو کې ترسره کيږي، د عاشورا د وير د څلويښتمې ورځې د پای ته رسيدو وروسته- يوناما د دولت ضد عناصرو څخه وغوښتل تر څو د عبادت کونکو او ديني مشرانو هدف نيول سمدستي ودروي. يوناما د افغانستان د دولت له خوا د هغو وروستيو هڅو ستاينه کوي چې موخه يې د عبادت ځايونو خوندي کول وو او همدارنگه د ټولو افغانانو د خونديتوب لپاره څوک

^۱ دغه راپور د ۲۰۱۶ کال د جنوري له لومړۍ نېټې د ۲۰۱۷ د نومبر ۷ نېټې پورې موده رانغاړي.

^۲ يوناما ټولټال د ۲۰۱۶ د جنوري له لومړۍ نيټې راهيسې د دغو بريدونو په پايله کې ۸۷ ښځينه ملګري تلفات (۲۴ مړينې او ۶۳ ټپې کيدنې) او د ماشومانو ۱۴۵ تلفات (۲۴ مړينې او ۱۲۱ ټپې کيدنې) مستند کړي.

^۳ يوناما په ۲۰۰۹ کال کې په افغانستان کې د وسله واله شخړې په پايله کې د ملګرو ملتونو په سيستماتيک مستند کولو پيل وکړ. د ۲۰۰۹ د جنوري له لومړۍ نېټې د ۲۰۱۵ کال د دسمبر ۳۱ نېټې پورې د خلکو او عبادت ځايونو په وړاندې د بريدونو په پايله کې ټولټال ۴۷۵ ملګري تلفات (۱۶۴ مړينې او ۳۱۱ ټپې کيدنې) مستند کړي.

^۴ داعش په لومړي ځل په ۲۰۱۴ کال کې په افغانستان کې د جلا شويو ډلو په بڼه راڅرګند شو، چې مشري يې د طالبانو پخوانيو قوماندانانو کوله، چا چې له داعش سره د تړاو ادعا کوله. د ۲۰۱۵ په پيل کې، يوناما دغې ډلې ته د منسوب شويو پيښو په ثبت کولو پيل وکړ، په تېره په ننگرهار کې.

د عبادت ځايونو، مذهبي مشرانو او عبادت کونکو په وړاندې بريدونه

چې د مذهبي ازادې يا عقيدې څخه د برخمن کيدو خپل حقونه کاروي په خاص ډول هغه کسان څوک چې د فرقه بيز بريدونه په وړاندې اغيزمن کيدونکي دي د اضافي تدبيرونو لپاره د لازمو سرچينو د وقف کولو غوښتنه کوي.

د عبادت ځايونو په وړاندې بريدونه

د ۲۰۱۶ کال د جنوري د لومړۍ نېټې راهيسې ، د جوماتونو ، زيارتونو او د عبادت د نورو ځايونو په وړاندې د بريدونو په نتيجه کې ټول ټال ۷۵۴ ملکي تلفات را منځ ته شوې (۲۵۴ مړينې او ۵۰۰ ټپې کيدنې)،^۵ د دغو بريدونو زياتره تلفات هغه شيعه عبادت کونکو^۶ چې د دولت ضد عناصرو په خاص ډول د ترسره شويو ځانمرګي بريدونو په واسطه وژل شوي او ټپې شوي.

د ۲۰۱۶ کال نه وړاندې ، يوناما په ندرت سره د شيعه مسلمانانو په وړاندې عمدي بريدونه چې د دولت ضد عناصرو له خوا ترسره شوي ريكارډ کړي. د ۲۰۰۹ کال د جنوري د لومړۍ او د ۲۰۱۵ کال د ډسمبر د ۳۱ نېټو تر منځ ، يوناما د شيعه مسلمانانو په وړاندې پنځه پيښې مستندې کړې ، که څه هم د زياترو پيښو تر شا د مرتکبينو هويت او انگيزه په روښانه معلومه نه ده او د مسوليت په اړه يې روښانه عامه بيانونه شتون نه لري. د ۲۰۱۶ کال نه رومي هغه يواځنې بريد په کوم کې چې زيات تلفات را منځ ته شول د ۲۰۱۱ کال د ډسمبر په ۶ په کابل ښار کې واقع شو: په دې ځانمرګي بريد کې د شيعه کانو جومات په نښه شو چې په نتيجه کې يې ۵۶ کسان ووژل شول او نور ۱۹۵ تنه ټپيان شول ، د راپور سره سم د بريد مسوليت يوې شيعه ضد پاکستاني ډلې لشکر جنګهوي په غاړه واخيست ، که څه هم چې دا ادعا په خپلواکه توګه د يوناما له خوا نه ده تاييد شوې.^۷

د شيعه عبادت کونکو په وړاندې د بريدونو لړۍ ۲۰۱۶ کال کې را څرګنده شوه چې مسوليت يې تر ډيره داعش په غاړه اخيستی. د ۲۰۱۶ کال د جنوري د لومړۍ نېټې راهيسې ، يوناما په عبادت ځايونو کې د شيعه عبادت کونکو په وړاندې ۱۲ پيښې مستندې کړې چې په نتيجه کې ۶۸۹ ملکي تلفات اوښتي (۲۳۰ مړينې او ۴۵۹ ټپې کيدنې)،^۸ دې د مذهب او د عقيدې د ازادې د حق او د مذهبي لړکيو د ساتنې په وړاندې جدې انديښنې راپورته کړې. داعش د ۱۲ پيښو له جملې څخه د اتو پيښو مسوليت د اعماق خبري اژانس له لارې په غاړه اخيستی. د ۱۲ پيښو له جملې څخه څلور هغه يې په ۲۰۱۶ کال کې واقع شوي او اته هغه يې د ۲۰۱۶ کال په اولو ۱۰ مياشتو کې واقع شوي. د بيلګې په توګه ، د ۲۰۱۶ کال د اکتوبر په ۱۱ ، يو ځانمرګی بريد گر چې په کلاشنکوف او لاسي بمونو سمبال و د عاشورا پر مهال په کابل ښار کې د کارته سخي زيارت او جومات ته دننه شو. ځانمرګی لاسي بم وغورځاوه او په جومات کې دننه يې په ښځو ، ماشومانو او نارينه وو ډزې وکړې چې په نتيجه کې يې ۱۹ تنه ووژل او مخکې له دې چې د پوليسو له خوا ووژل شي نور ۶۰ تنه ټپيان کړل. داعش د پيښې مسوليت په غاړه واخيست.

يوناما همدارنګه په ۲۰۱۷ کال کې يوه بله اضافي فرقه بيزه پيښه چې موخه يې د شيعه مسلمانانو پرته د بل چا په نښه کول و ، مستنده کړې- دا پيښه په ننګرهار ولايت کې هغه وخت واقع شوې چې کله طالبانو د داعش تر کنترول لاندې سيمه کې پر جومات ډزې وکړې چې له امله يې دري ملکي وګړي ووژل شول ، په ددې تور چې دوي په وهلي مذهبي ډلې پورې تړلې وو. پاتې بريدونو چې عبادت ځايونه يې په نښه کړي وو

^۵ په دې هغه بريدونه شامل دي چې پر عبادت ځايونو او اجتماع پر وړاندې ترسره شوي او د بريد کونکو لخوا په نښه شوي کسان نظامي هدف گڼل شوي چې د بريد په وخت عبادت ځايونو کې دي ،
^۶ په افغانستان کې د شيعه مسلمانانو اکثريت هزاره توکمه دي چې دا د افغانستان د سني مذهب وګړو په اکثريت کې لږکي دي.

^۷ افغان طلوع تلوزيون شبکې د دغه مسوليت راپور ورکړ.

^۸ د اهل تشيع په وړاندې ټول بريدونه په عبادت ځايونو کې ندي ترسره شوي او ټول شيعه مسلمانان يې هم هدف ندي ګرځولي. په بريدونو کې يواځې هغه کسانو ته تلفات اوښتي چې دوي خپل مذهبي مناسک ترسره کول. په دې کې د خراسان اسلامي دولت لخوا هغه ادعا شوې فرقه بيزې ځانمرګي بريدونه شامل ندي چې په کابل کې يې ۲۰۱۶ کال کې د جولای په ۲۳ مه د هزاره کانو په سياسي مظاهرو بريد وکړ او په نتيجه کې ۴۹۸ ملکي تلفات رامنځ ته شول (۸۵ مړه او ۴۱۳ ټپيان)

د عبادت ځايونو، مذهبي مشرانو او عبادت کونکو په وړاندې بريدونه

فرقه يې بنسټ يې نه د رلود. يوناما د داعش د مسوليت منلو د ادعاوو د اعتبار په اړه ګډوله نظريې لري په تيره بيا په کابل کې د بريدونو په اړه. ځينې شننې په ډاګه کوي چې داعش له جنايي شبکو او ډلو چې په پراخ ډول له ياغي فعالينو سره تړلي، ملاتړ تر لاسه کوي کوم چې هغوي د دې جوګه کوي چې په کابل ښار^۹ کې په پراخه کچه بريدونه تر سره کړي. د دې سربيره د دغو ملاحظاتو په تړاو عمده ستونزه په خپل ځای پاته ده او تمه کيږي که چيري کوم اقدام تر سره نه شي نو د شيعه مذهب لږکيو او د هغوي د عبادت ځايونو په وړاندې بريدونه ښايي دوام ومومي يا زيات شي.

د ديني مشرانو او عالمانو هدفې وژنې، تښتونې او ګواښنې

په ۲۰۱۶ او ۲۰۱۷ کې يوناما د ديني اشخاصو وژنو، تښتونو، ګواښونو او تهديدونو د دوامدارې لړۍ مستندول په تيره بيا د دولت ضد عناصرو له خوا جاري ساتلي. د ۲۰۱۶ کال د جنوري له لومړۍ نيټې راهيسې، يوناما د دولت ضد عناصرو له خوا د ديني اشخاصو د هدفې وژنو ۲۷ پيښې مستندې کړې چې ۵۱ ملګري تلفاتو (۲۸ مړينو او ۲۳ ټپي کيدنو) لامل شوې، چې زياتره يې په ۲۰۱۷ کال کې پيښې شوې او ډير يې طالبانو ته منسوبې شوي.

د ديني مشرانو په نښه کول د هغوي د دي وړتيا چې عامه نظر د خپلو پيغامونو له لارې بدلوي، يا د دولت سره د هغوي له ملاتړه سرچينه اخلي. د مثال په توګه، په ۲۰۱۴ کې طالبانو ديني مشرانو لپاره خبرتياوې خپرې کړې چې د دولت پلوه ځواکونو د جنازې د مراسمو د ترسره کولو څخه ډډه وکړي.

د ۲۰۱۶ راهيسې يوناما د دولت ضد عناصرو د ديني هغو عالمانو چا چې په ښکاره په سيمه کې د دولت له خوا د ترسره شويو چارو مشروعيت ننګولی و او د پوځي عملياتو او تاوتریخوالي په اړه يې انديښنې مطرح کړې وې، د وژنې يو شمير پيښې مستندې کړې. د مثال په توګه، طالبانو په کندهار کې د دوو ديني عالمانو د وژنې مسوليت ومانه او د هغوي وژنه يې دولت ته د جاسوسي په توګه توجیه کړه.^{۱۰} په يوه قضيه کې طالبانو ديني عالم څوک چې د دولت ملګري کارمند هم و- په دې تورن کړ چې هڅه يې کوله اسلامي اصول د دولت په ګټه تعبير او تفسير کړي. دولت پلوه ځواکونو هم په دوو پيښو کې د جوماتونو امامان د دولت ضد عناصرو د ملاتړو په تور په نښه کړي.

يوناما د دولت ضد عناصرو لخوا د مذهبي مشرانو او علماؤو د اختطاف په اړه انديښمنه ده، په ځانګړي ډول د طالبانو لخوا چې د اخطار يا ډارونې د تاکتيک په ډول يې کاروي چې خپل ملاتړ ته يې اړ کړي. د ۲۰۱۶ کال د جنوري د لومړۍ نيټې راهيسې يوناما د اته مذهبي مشرانو او علماؤو تښتول ثبت کړي چې له دې جملې دوه تنه يې وروسته وژل شوي او دوه نور يې تپيان شوي دي. د بېلګې په ډول، طالبانو په ننگرهار ولايت کې يو عالم اختطاف کړ او هغه يې له دې امله شکنجه کړ چې زامن يې په افغان ملي امنيتي ځواکونو کې دنده درلوده چې وروسته هغه د پيسو د ورکړې په مقابل کې ازاد شو. د بدخشان په ولايت کې د طالبانو ضد تبليغ له امله طالبانو يو مذهبي مشر اختطاف کړ. هغه شکنجه شوی و او د شکنجې له امله ومړ. يوناما داسې څو پيښې هم ثبتې کړې چې دولت پلوه ځواکونو د دولت ضد عناصرو سره د مرستې په ګومان مذهبي مشران ځورولي او تهديد کړي دي.

^۹ وګورئ: <https://www.afghanistan-analysts.org/a-black-week-in-kabul-2-who-are-the-most-likely-perpetrators/>

^{۱۰} د مثال په ډول دغه دوه انټرنېټي پاڼې وګورئ <http://alemarah-english.com/?p=1436> او <http://alemarah-dari.com/?p=54546> په وروستي ځل د ۲۰۱۷ د اکتوبر پر ۲۶ د لاس رسې وړ وې.

د عبادت ځايونو، مذهبي مشرانو او عبادت کونکو په وړاندې بريدونه

يوناما بيا د دې يادونه کوي چې د بشري حقونو نړيوال قانون او نړيوال بشر دوستانه قانون د مذهب او د عقيدې د ازادۍ ملاتړ کوي ، د عبادت ځايونو او مذهبي مشرانو په شمول په قصدي ډول د ملکي خلکو او ملکي شتمنيو په وړاندې بريدونه په څرگنده منع کړي.¹¹ عبادت ځايونه چې د خلکو کلتوري او روحاني ميراث جوړوي د دواړو قانوني سندونو له مخې د يادو ځايونو او اشخاصو په وړاندې بريدونه ترسره کول منع دي.¹² د نړيوال بشردوستانه قانون د وضاحت له مخې هغه کسان چې په جگړه کې مستقيمه برخه نه اخلي ، د هغوې مذهبي شعایرو ترسره کولو ته دې احترام وشي او له تبعیضي چلند دې څخه ډډه وشي.¹³

په عبادت ځايونو کې د هغه کسانو په نښه کول چې نظامي اهداف تصور کيږي

پر هغو ځانمرگو بريدونو سر بيره په کومو کې چې عبادت کونکي په نښه کيږي ، يوناما د ۲۰۱۶ کال د جنورۍ د لومړۍ نېټې راهيسې ۲۵ بريدونه ثبت کړي چې په کې په نښه شوي اهداف نظامي کسان تصور شوي ، خو هغه مهال په نښه شوي چې په عبادت ځايونو کې وو او اکثره دغه ډول پېښې دولت ضد عناصرو ته منسوب شوي دي. د دې بريدونو په پايله کې ۲۸ ملکي کسان وژل شوي او ۱۵ نور ټپيان شوي دي. يوناما په ۲۰۱۶ کې ۱۰ پېښې او په ۲۰۱۷ کې ۱۷ داسې پېښې ثبتې کړي ، په جوماتونو کې د ننه د هغو دوو هدفي وژنو په گډون چې طالبانو يې مسووليت منلی.

په عبادت ځايونو کې د دولت ضد عناصرو لخوا په نښه شوي زياتره هغه ملکي خلک دي چې د دولت سره د ملاتړ په تور هدف گرځيدلي چې په دې کې قومي مشران ، عدلیې او قضايې چارواکي ، دولتي ملکي مامورين او ښوونکي شامل دي چې په د جوماتونو په داخل کې وو. په ډيرو لږو پېښو کې د وسله وال پوځ غړي په نښه شوي دي. په يو شمير پېښو کې دولت ضد عناصرو تر وژنې مخکې شخص تښتولي يا يې هغه د چاوديدونکو توکو په مټ په نښه کړي ، چې د دغه ډول بريد په پايله کې هغه ملکي عبادت کونکي هم زيانمن شوي ، څوک چې د بريد اصلي هدف نه وو. يوناما دغه راز د جگړې د ښکيلو لورو له لخوا چې جوماتونه د نظامي اهدافو لپاره کاروي ، مستند ، چې په دې کې د غونډو جوړول ، د جنکيالو راغونډيدل او د وسلو زيرمه کول شامل دي ، کوم چې د عبادت ځايونو د خوندي ځای په حيث موقف ته د احترام نه کولو ښکارندوي کوي.

يوناما په ۲۰۱۶ او ۲۰۱۷ کال کې څلور پېښې مستند کړي چې دولت پلوه ځواکونو په جوماتونو کې د دولت ضد عناصر په نښه کړي. په دې پېښو کې د تلاشۍ او هوايي بريدونه شامل وو او په دې شک چې گوندې د دولت ضد عناصر جوماتونه د نظامي اهدافو لپاره کاروي ، چې ممکن له همدې امله عبادت ځايونو خپل خوندي حيثيت له لاسه ورکړی وي.

سپارښتنې

دولت ضد عناصر دې په سملاسي ډول د عبادت ځايونو ، مذهبي مشرانو ، عبادت کونکو په وړاندې بريدونه او د عبادت ځايونه د نظامي اهدافو لپاره کارول ودروي.

¹¹ د ۱۹۴۸ کال د اگست ۱۲ ، د ژنيوا کونونسيون دويم الحاقې پروتوکول ۱۹۷۷ د جون ۸ مه نېټه (دويم الحاقې پروتوکول) ۴ ماده (۲) ، ۱۳ او د نړيوالې سرې مياشتې نړيوال عرفي نړيوال بشر دوستانه قانون ، د قانون څېړنې ، اصول نمبر ۱ ، ۶ ، ۱۵۶ ، د روم منشور ، او نړيوال جينايې محکمې ۸ ماده (۲) (C) (i) (۲) د نړيوال جينايې محکمې منشور وگورئ ۸ ماده (۲) (E) (VI) ” چې مذهب ته ځانگړي شوي ځايونو باندې قصدا بريدونه جرمي صيفه لري [...]“.

¹² دويم الحاقې پروتوکول ، ۱۶ ماده ، د دې سر بيره د مدني او سياسي حقونو نړيوال کونونسيون ۱۸ ماده چې د مذهبي او فکري ازادۍ په اړه دی وگورئ.

¹³ دويم الحاقې پروتوکول ماده ، ۴ (۱)

د عبادت ځايونو، مذهبي مشرانو او عبادت کونکو په وړاندې بريدونه

افغان حکومت د افغان وگړو د حقونو د خوندي ساتنې لومړۍ مکلفيت لري ، څو عبادت کونکي د بريد د ويرې پرته په خوندي توگه عبادت وکړي. يوناما د حکومت لخوا د خوندي ساتنې په اړه ترسره شوي تدابير ستايی او په دې اړه د نورو اقداماتو سپارښتنه کوي څو خلک او د عبادت ځايونه له بريدونو څخه خوندي شي.

د اربعين د مراسمو د لمانځلو د موقع په رارسيدو سره ، يوناما په جگړه کې له ښکېلو خواوو غوښتنه کوي چې تر نړيوال قانون لاندې د مکلفيت په اساس ملکي خلک او ملکي ځايونه خوندي کړي ، او په ځانگړي ډول عبادت ځايونه ، مذهبي مشران او عبادت کونکي خوندي وساتي او د دې ځايونو د خوندي موقف احترام وکړي.